

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.9, november 2016

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Stine Holst Petersen

Tilsyn ved cand.mag. Peter Springborg

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Fornioter”

ved Jon Tafdrup

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Myten
- 3 Trykte kilder
- 4 Historie eller myte
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

“Fornioter” blev trykt i andet hæfte af *Danne-Virke* 3 og udkom den 27. august 1817. De fire første sider ind til skillestregen s. 194 udgøres af et tilsendt bidrag om Fornjotmyten (de eneste sider af den samlede tekstmasse i *Danne-Virke*, som ikke er skrevet eller bearbejdet af Grundtvig). Bidraget er ikke signeret, og ophavsmanden er ukendt. De fire sider har tilskyndet Grundtvig til at forfatte de efterfølgende seks som kommentar, men i udgangspunktet havde han ikke tænkt sig at tilknytte nogen bemærkninger til skriftet. Det fremgår af manuskriptets sidste side, hvor der findes et overstreget notat i Grundtvigs hånd:

Min Mening herom er vel forlangt, men deels har jeg ingen Lyst til at forekomme [komme imøde] Læseren, og deels for Øieblikket ikke Stunder til det Giennemsyn, der forudsættes, naar min Mening ikke skulde staae som en Dom man er uberettiget til at fælde over Ting der ere en naturlig Gienstand for Giætning ([fasc. 268.18](#), trykt hos Toldberg 1955, s. 60).

Den foregående artikel i *Danne-Virke*, “Et Par Ord om Oldgrandskning”, er på samme måde forfattet som en reaktion, efter at Grundtvig modtog indlægget om Fornjot. I

denne lille afhandling sammenfatter og karakteriserer Grundtvig sine hidtidige tre tilgange gennem årene til den nordiske mytologi og sagnhistorie (se evt. indledningen til “Et Par Ord om Oldgrandskning” [her](#)). Som notatet ovenfor også indikerer, var det slet ikke hans tanke igen at ville beskæftige sig med den nordiske oldtid – et felt han i egne øjne havde lagt bag sig otte år tidligere (Toldberg 1955, s. 60-63). Noget har altså pirret Grundtvig til alligevel at bruge sin sparsomme tid på emnet.

Læs mere

At Grundtvig ikke skulle have beskæftiget sig med nordisk oldtid undtaget i flygtige vink, som han noterer, har Sune Auken følgende kommentar til: “Det er på karakteristisk måde forkert. Vi har set ham arbejde med den nordiske mytologi i såvel *Thryms-Kvide* som *Et Blad af Jyllands Rimkrønike*, og også resten af *Heimdall* var gennemtrukket af den nordiske oldhistories fortællinger og billeder. Hvad videre er, offentliggøres artiklen, efter at Grundtvig i Valhallalegen har inddraget den nordiske mytologi i sin strid med Baggesen. Samtidig er den mytologiske billedverden rigt repræsenteret i *Danne-Virkes digte*” (Auken 2005, s. 317).

Det anonyme bidrag, som Grundtvig lader trykke, giver ham anledning til at gå i rette med en række udlægninger af myten, som anser den for en historisk kilde til bosættelsen af Norden. For Grundtvig synes sagnet alene at kunne tillægges “en fysisk eller naturhistorisk Betydning”, og selv denne er godt skjult (s. 197). Toldberg har noteret, at i “Fornioter” findes kimen til Grundtvigs senere metodik i forhold til arbejdet med nordisk mytologi (Toldberg 1955, s. 60).

Den indbyrdes sammenhæng mellem de to artikler er tydelig. “Et Par Ord om Oldgrandskning” er Grundtvigs teoretiske overvejelse over, hvordan historievidenskaben bør forholde sig til oldtiden og dens kilder, mens “Fornioter” er et praktisk eksempel på en fortolkning af en oldtidsmyte (Auken 2005, s. 327).

En nærmere udlægning af tilblivelseskronologien af “Fornioter” og “Et Par Ord om Oldgrandskning”, kan læses i Helge Toldbergs artikel “Et uanset egenhændigt vidnesbyrd om Grundtvigs ungdom” (1955).

2 Myten

Myten om Fornjot (oldisl. Fornjótr) optræder kun enkelte steder i den oldnordiske overlevering: oldtidssagaerne (også kaldet fornalderssagaer). Blandt de forskellige sagatyper peger indholdet i oldtidssagaerne længst tilbage i tiden, men er dog tidligst nedskrevet i 1200-tallet. Myten forklarer allegorisk, hvordan det forhistoriske Norge blev befolket samt genealogien hos de tidligste norske fyrster, der fremstilles som efterkommere af Fornjot.

I *Flatøbogen* findes to versioner af myten. Den ene går under navnet *Fundinn Noregr* (da. Norges grundlæggelse) og udgøres af de tre første kapitler af *Orknøboernes saga*,

den anden står senere i samme håndskrift og kaldes *Hversu Noregr byggðist* (da. Hvordan Norge blev bebygget). Formentlig er *Fundinn Noregr* den ældste af de to. I udgangspunktet fortæller begge versioner den samme historie, nemlig hvordan de dynastiske herskere over Finland og Kvenland bevæger sig ind i Skandinavien:

Fornjot har en efterkommer, Torre, der var en ivrig bloter, og som ifølge overleveringen lagde navn til ofringen ved midvinter, torreblot. Hans navn vandrede siden ind i kalenderen, hvor þorri betegner måneden fra midt i januar til midt i februar. Torre havde to sønner, Nor og Gor, og en datter Goi. I norrøn sammenhæng er Goi samtidig betegnelsen for måneden efter þorri.

I fortællingen bliver Goi bortført, hvorefter hendes to brødre drager ud for at lede efter hende. Nor søger til lands gennem Lapland og Norge, mens broderen Gor leder til søs. På sin færd underlægger Nor sig de riger, han kommer igennem, og støder til sidst på Rolf, der har bortført søsteren. Efter en frugtesløs kamp indgår de et forlig, hvor Goi ægter Rolf og Nor Rolfs søster. Herefter drager Nor tilbage til Norge for at herske som konge over hovedlandet. Det er i den forbindelse Norge som eponym, dvs. en betegnelse dannet ud fra navnet på en person, skulle have fået sit navn. Broderen Gor hersker som søkonge over de omkringliggende øer.

Det er hovedhistorien, som også skitseres i *Danne-Virke*-artiklen. I detaljerne er der betydningsbærende varians fortællingerne imellem, som bærer præg af deres respektive kontekster (se fx Rowe 2000). Mytens ophav, de etymologiske særheder i navnestoffet samt identifikationen af Fornjots efterkommere med naturfænomenerne er stadig genstand for diskussion (se fx Ross 1983).

3 Trykte kilder

På Grundtvigs tid fandtes allegorien om Fornjot og Norges grundlæggelse (ud over i håndskrifterne) i en udgave med en parallelversættelse til latin og svensk i oldtidsforskeren Erik Julius Biörners *Nordiska Kämpa Dater* (1737), Thorlacius' norrøne gengivelse i *Olaf Tryggvasons saga* (1689), kap. 75, og, som Grundtvig noterer i artiklen i *Danne-Virke*, delvis i *Torsten Vikingssøns saga*, der 1680 var kommet på svensk i Jacob Reenhielms oversættelse (Reenhielm 1680). En moderne oversættelse er planlagt til udgivelse i bind 4 af *Oldtidssagaerne* (jf. Lassen 2016, omslaget til bind 1).

4 Historie eller myte

Den anonyme artikels forfatter hævder indledningsvis (s. 190) nødvendigheden af at kaste et nærmere blik på myten, idet den tyske historiker August Ludwig von Schlözer har affærdiget myten som havende historisk værdi (Schlözer & Ihre 1773, 127-134 under overskriften "Fornjotr, keine Geschichte, sondern eine Mythologie"). Skribenten hævder modsat, at myten giver et "ikke ubetydeligt Lys til vor ældste Historie" (s. 193). Han går i rette med historikeren P.F. Suhm om tidspunktet for, hvornår Norden blev befolket, men er ellers enig med denne i kildernes historiske værdi. Grundtvig anfører, at den anonyme skribent også læner sig op ad en anden af

tidens respekterede historikere, nemlig nordmanden Gerhard Schøning, der ligeledes antog myten som historisk kilde (se fx Schøning 1769, s. 124 og s. 127).

Både Suhm og Schøning kommer Grundtvig ind på som indledning til den efterfølgende kommentar. Han beklager, at de har ladet sig forføre og bringe på vildspor, og det endda selvom den svenske historiker Johan Ihre har forsøgt at forklare tingenes rette tilstand. Grundtvig nævner polemikken om den islandske Edda mellem Ihre og en anden svensk historiker, Sven Lagerbring, som Suhm også har forholdt sig til (Suhm 1774, s. 340). I en pamflet fra 1772, argumenterer Ihre for, at når i det store og hele myten har en perifer stilling i oldtidskilderne, og når selv Snorre i sin *Heimskringla*, om de norske kongers historie, ikke vier myten megen opmærksomhed, må den naturligvis opfattes som ren mytologi. Yderligere bevis ser han i Fornjotslægtens navne, der henviser til naturelementerne, en tendens i navnestoffet han genfinder i sagaernes mytestof (Ihre 1772, s. 26-28).

Grundtvig gennemgår også navnestoffet i myten og dets potentielle etymologi. Som ofte støtter han sig i sine filologiske udredelser om det oldnordiske sprog til Bjørn Haldorsen *Lexicon islandico-latino-danicum*. Ud fra de etymologiske argumenter tilslutter han sig Ihre og Schlözers anskuelse af mytens historiske kildeværdi.

Toldberg har peget på, at en grund til, at Grundtvig vender sig til en historiker som Schlözer, er “den frafaldne romantikers harme over at andre har videreført den ideologi han selv har afsvoret” (1955, s. 66). Det romantiske historiesyn fandtes også i kredsen omkring tidsskriftet *Athene*, der blev udgivet af hans ungdomsven Molbech; i tidsskriftet var Grundtvig gentagne gange blevet kritiseret for den uheldige forandring, hans forfatterskab havde undergået efter julekrisen i 1810, hvor han efterfølgende antog en mere bogstavtro bibelkristendom (se fx Hjort 1817). Også derfor synes afvisningen af Fornjotmytens historicitet vedkommende, da “den rammede en pæl gennem den *hedenske* tradition om Norges ældste bebyggelse *nordfra*” (Toldberg 1955, s. 67).

Det skarpe skel, der sættes mellem historie og myte, er altså en tilnærmelse til det rationalistiske historiesyn, som prægede mange af 1700-tallets historikere, hvem Grundtvig tidligere havde harceleret over (fx i fortalen til *Nordens Mytologi* 1808, s. XIX). Som han formulerer i “Et Par Ord om Oldgrandskning” vil han nu gerne anerkende deres indsats uden dog at kunne følge dem hele vejen:

Deri feilede Schløzer og hvo ham fulgte, ingenlunde, at han erklærede al Sagn-Historie for usikker, og den Umage for spildt, man anvendte paa at faae den gjort lidt mere rimelig, thi han havde meget Ret i, at den derved ei blev det mindste tilforladeligere; men deri feilede han storlig, at han forkastede den som ingen Ting, thi derved vurderede han Noget, hvis Værdie han selv tilstod var ham aldeles ubekiendt, og som han altsaa skulde ladet *staae ved sit Værd*. Mindre Skarpsindighed, men dybere Følelse viiste Schønning og Suhm, ved at opoffre næsten deres hele Liv til Undersøgelser over Sagn, hvis Værd og Vigtighed de ansaae for afgjort, uagtet de ikke kunde nægte at Handteringen var en Famlen i Mørke (Grundtvig 1817, s. 179 f.).

Afskrive Suhm og Schøning vil Grundtvig trods alt ikke, måske fordi, som det også fremgår af “Et Par Ord om Oldgrandskning”, at rationalisterne savnede et egentligt

skjaldesyn, altså digterens evne til at oplyse og se den virkelige betydning af myterne (1817, s. 184). Grundtvig forsøger her ifølge Flemming Lundgreen-Nielsen bevidst at forene det bedste af det 18. og det 19. århundredes historie- og oldtidsforskning: den nøgterne vurdering af myternes historicitet med det romantiske intuitive skjaldesyn, dog uden at miste jordforbindelsen, som han anså for romantikernes store fejl (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 741).

5 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- Bjørn Haldorsen (1814) *Lexicon islandico-latino-danicum*, udg. Rasmus K. Rask. København.
- Björner, Erik Julius (1737) *Nordiska Kämpa Dater, I en Sagoflock samlade om forna Kongar och Hjältar. För hwilken, förutan et ständigt Ättartahl på alla befintliga Swenska Kongar och Drottningar, äfwen et Företal finnes*. Stockholm.
- Grundtvig, N.F.S. (1808) *Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd der ei selv ere Mytologer*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) “Et Par Ord om Oldgrandskning” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 3, s. 167-190. København.
- [Hjort, Peder] (1817) “Reflexioner over Litteraturen” i *Athene, et Maanedsskrift*, juli, s. 74-96. København.
- Ihre, Johan (1772) *Bref Till Herr Cancellie-Rådet Sven Lagerbring, Rörande Then Isländska Edda*. Uppsala.
- Lassen, Annette udg. (2016) *Oldtidssagaerne* bind 1. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Reenhielm, Jacob overs. (1680) *Thorstens Viikings-sons Saga På Gammal Göthska*. Uppsala.
- Ross, Margaret Clunies (1983) “Snorri Sturluson's use of the Norse origin-legend of the sons of Fornjótr in his *Edda*” i *Arkiv för nordisk filologi*, nr. 98, s. 47-66. Lund.
- Rowe, Elizabeth Ashman (2000) “Origin Legends and Foundation Myths in Flateyjarbók” i *Old Norse Myths, Literature and Society. Proceedings of the 11th International Saga Conference 2-7 July 2000, University of Sydney*, udg. Barnes, Geraldine & Margaret Clunies Ross, s. 441-454. Sidney.

- Schlözer, August Ludwig von & Johan Ihre (1773) *Isländische Litteratur und Geschichte. Erster Teil*. Göttingen & Gotha.
- Schøning, Gerhard (1769) *Afhandling om de Norskes og endeel andre Nordiske Folkes Oprindelse*. Sorø.
- Suhm, Peter Friederich (1770) *Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse*. København.
- Suhm, Peter Friederich (1774) *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, bind 1. København.
- Toldberg, Helge (1955) “Et uænset egenhændigt vidnesbyrd om Grundtvigs ungdom” i *Grundtvig-Studier*, s. 58-75. København.
- Thorlacius, Theodorus udg. (1689) *Saga þess Haloflega Herra Olafs Tryggvasonar Noregs Kongs*. Skálholt.